

Д. Зялёнка

**ЗАОНІМЫ І АРНІТОНІМЫ ВА ЁНУТРАНАЙ ФОРМЕ
ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ: СТРУКТУРНА-СЕМАНТЫЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ
(паводле беларускіх і англійскіх фразеалагічных слоўнікаў)**

Фразеалогія беларускай мовы – дастаткова новая галіна беларускага мовазнаўства, але цікавасць да фразеалагічных адзінак пачала праяўляцца яшчэ ў пачатку ХІХ ст. З ХХ ст. актыўна праводзяцца розныя даследаванні ў гэтым кірунку. Значны ўклад у развіццё тэорыі і практыкі беларускай фразеалогіі зрабілі А. С. Аксамітаў, М. А. Даніловіч, У. І. Коваль, І. Я. Лепешаў, В. А. Ляшчынская, В. К. Мароз, Ф. М. Янкоўскі і інш.

У беларускай мове налічваецца больш за 6 000 устойлівых выказаў з непадзельным, цэласным сэнсам – фразем, ці інакш фразеалагізмаў, фразеалагічных адзінак (ФА), у якіх адлюстроўваецца моўная карціна свету беларусаў. Яны складаюцца не менш як з двух кампанентаў, маюць адзінае, цэласнае значэнне, спалучаюцца са словамі і сінтаксічна не падзяляюцца. Большасць фразеалагічных адзінак па паходжанні – гэта застылыя народныя метафары, параўнанні, часткі прыказак і прымавак. Вобразныя ўяўленні, выказаныя гэтымі сродкамі, адлюстроўваюць нейкія факты жыцця і побыту народа. Элементы побыту і культуры чэрпаюцца са значэння, якое ляжыць у вобразнай аснове фразеалагічнай адзінкі, а каб апісаць яго, трэба расшыфраваць метафары, знайсці вобразы, суаднесці словы і словазлучэнні з кампанентамі культуры, усё асэнсаваць і апісаць культурны дыкурс.

Фразеалагізмы з кампанентамі ‘заонім’ і ‘арнітонім’ з’яўляюцца аб’ектам глыбокага і разнапланавага лінгвістычнага даследавання з канца XX ст. Вывучаецца іх структура, семантыка, нацыянальна-культурная спецыфіка і г.д. Узяўшы за аснову структурную класіфікацыю А. В. Куніна, мы вызначылі, што фразеалагічныя адзінкі з кампанентамі ‘заонім’ і ‘арнітонім’ ахопліваюць не толькі ўсе вылучыныя даследчыкам катэгорыі (намінатыўную, камунікатыўную, намінатыўна-камунікатыўную і выклічнікавую), але і ўсе граматычныя структуры ўстойлівых адзінак (субстантыўную, ад’ектыўную, дзеяслоўную і адвербіяльную), што дае магчымасць апісваць як стан чалавека ці асаблівасці яго характару, так і яго дзеянні ці манеру паводзін. Для ФА з аніمالістычным кампанентам найбольш характэрны намінатыўны і намінатыўна-камунікатыўны структурныя тыпы. Семантычны аналіз дапамог вылучыць ФА з адмоўнай (*надкладаць свінню, a cat in the pan* ‘зраднік, перабегчык’), станоўчай (*як рыба ў вадзе, a cat has nine lives* ‘жывучы як кот’) і нейтральнай (*замарыць чарвяка (чарвячка), a dog in a blanket* ‘пудынг з варэннем’) канатацыямі. Самымі частотнымі ў ангельскай і беларускай мовах з’яўляюцца кампаненты-заонімы *сабака, кот і птушка*, што выклікана перш за ўсё доўгім і шчыльным кантактам людзей з гэтымі жывёламі.